

FREDRIKSDAL

MUSEER OCH TRÄDGÅRDAR

FRILUFTSMUSEUM OCH BOTANISK TRÄDGÅRD I HELSINGBORG

‘Mme Hardy’

HÄR ÄR VI RÄDDA OM HÖNOR OCH ROSOR

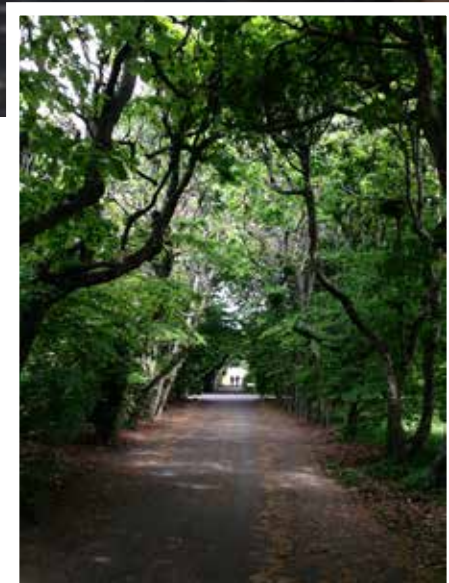
Det som gått förlorat utanför grindarna har vi tagit hand om här på Fredriksdals friluftsmuseum och botaniska trädgård. De vilda, skånska växterna som försvunnit i det moderna jordbrukslandskapet. De gamla stadsmiljöerna, med sina korsvirkeshus, butiker och verkstäder. De historiska rosorna, med sina ljuva dofter. En svunnen tids sortriktedom hos kål, bönor, äpplen och körsbär, som inspirerar nutidens främsta kockar. Och den spräckliga blomlehönan, som, ovetande om att den varit utrotningshotad, pickar och värper och väcks varje morgon av sin tupp.

Nedärvd kunskap blir alltmer aktuell i en tid där vi både vill och måste lära oss att leva närmre det som växer, i harmoni med naturen. Välkommen till Fredriksdal och upptäck hur lustfyllt det kan vara.

Text: Christel Kvant

Foto: Anna Bank, Ralf Ekvall, Eddie Granlund, Ebba Fogelfors, Wiveka Krantz, Peter Winding.

LANTLIVETS BEHAG - MITT I STAN

Fredriksdals herrgård ramas in av mäktiga lövgångar, vars höga valv ger en atmosfär av dunkel avskildhet. De är hårt tuktade i den franska trädgårdens anda, men bakom dem breder den romantiska engelska parken ut sig med sin naturliga mjukhet, lika älskad av fåglar och ekorrar som av människor. Här känns stadens trafik och buller förunderligt långt borta.

Herrgården byggdes 1787, i en tid då ett framväxande, välbeställt borgerskap tog efter adelns förfinade livsstil. Nära staden, men med lantlivets alla behag, hade man sitt sommarresidens, omgiven av djur och odlingar som gav egna färskvaror som kött, ägg, mjölk, grönsaker, frukt och bär.

Det är mycket som är sig likt från den tiden. Men idag är herrgårdens familjeliv ersatt av inspirerande utställningar som följer årtiderna: försommaren med sina rosor, hösten med äpplen, julen med sina traditioner och dekorationer.

SÅ RÄTT HON TÄNKTE

Gisela Trapp var Fredriksdals sista privata ägare. Hon var en konstnär som delade intresset för kulturhistoria med sin betydligt äldre man Oscar. Han avled 1916, och två år därefter förverkligade Gisela deras gemensamma vilja att låta Fredriksdal bli ett friluftsmuseum, för alla att njuta och lära av.

Det är tack vare Gisela Trapps genomtänkta formuleringar som Fredriksdal lever kvar i ofördärvat skick. Villkoren i gåvobrevet är klara och tydliga: Gården med sina byggnader, trädgårdar och park skulle bevaras i sitt gamla skick. En botanisk trädgård skulle anordnas. Förr odlade och sällsynta växter skulle växa i trädgården.

Så rätt hon tänkte, Gisela Trapp. Vi förstår det nu, när nutiden tycks ha kommit i kapp henne.

Snöklöcka

Gisela Trapp på promenad i Engelska parken med hunden Fellow, 1911.

Kalvnosen är ett åkerogräs som förmodades vara försvunnet från Skåne – tills växten hittades i ett potatisland i Lerhamn 1995. Därifrån har Fredriksdal fått frön, och nu växer kalvnosen i den botaniska trädgården. Så snart det blivit fler ska den flytta ut i sin naturliga miljö på Fredriksdals spannmålsåkrar.

Större hackspett

FREDRIKSDALS BOTANISKA TRÄDGÅRD - HIT HITTAR SLÄNDOR OCH FÅGLAR

Det är Skånes vilda flora vi slår vakt om i Fredriksdals botaniska trädgård. Här kan man få se blommande kalvnos, åkerranunkel och klubbfibbla, förr vanliga åkerogräs som blivit utrotningshotade i det moderna, högvakst- ande jordbrukslandskapet. Med stor varsamhet samlas de in tillsammans med andra hotade växter ur Skånes rika flora för att både överleva och uppföras och återta sin plats i det skånska landskapet.

Kring den systematiska trädgårdens raka rader breder Fredriksdals landskapsbotaniska trädgård

ut sig som ett Skåne i koncentrat. Här gestaltas ett fyrtiotal olika typer av levande växtmiljöer, alltifrån alkärr, kalkfuktäng, bokskog och torräng till aspdunge och till och med en liten naturtrogen havsvik.

Det underbara är att vilda djur, fåglar och insekter hittar vår skapade natur alldeles själv- mant. På Fredriksdal häckar nu utpräglade skogsfåglar som gröngöling och kungsfågel tillsammans med ett fyrtiotal andra fågelarter. Kring våra många småvatten har vi kunnat räkna 24 olika arter av sländor!

Mindre kustfläckslända

Nyttoväxterna har sin egen avdelning i den botaniska trädgården. Här finns växter som kan färga garn, bli till starka rep, stilla blod, bota hosta och få upp humöret – som hjärtansfröjd, det gamla lokala namnet för citronmeliss.

ODLINGSLANDSKAPET NÄR ALLT VAR NÄRODLAT

Omgiven av bihave, humleodling och en prydlig liten kålgård, ligger Lillarydsgården. Med sina silvergråa timmerväggar och sitt halmtak smyger den in i ett landskap som hör 1840-talet till – och många århundraden dessförinnan. Då anpassades livet och odlingen efter de lokala förutsättningar som naturen gav. Allt var närodlat. Kunskapen om hur man livnärde sig och tog tillvara var självklar och nödvändig.

Skånes landskap var både slättbygden, med sina åkrar och ängar, risbygden med sina taggiga buskar och betesmarker och skogsbygden, vars särart bestäms av vilka träd som dominerar.

Genom att återskapa de gamla odlingslandskapen på Fredriksdal hoppas vi inspirera till nya tankar om hur lantbruk kan både leverera och samverka med naturen på ett sätt som är hållbart för framtiden.

Räfsa, stacka och känn doften av ängens nyslagna hö. Alla får vara med och hjälpa till när det är slätterdag på Fredriksdal.

Ringstorps kvarn hade sin ursprungliga plats bara någon kilometer bort från Fredriksdal.

HISTORISK MÅNGFALD I KÖKSTRÄDGÅRDEN

Mångfald och matglädje hör ihop. En lila morot smakar inte likadant som en vit eller en orange, och de har också olika näringsämnen. I Fredriksdals köksträdgård inspireras vi av den mångfald som rådde under köksträdgårdarnas guldålder vid 1800-talets slut. Då kunde man hitta 24 sorters blomkål i en frökatalog – hundra år senare var de två!

Rikedomen på färger och smaker är tillbaka innanför trädgårdens prydligt flätade inhägnad i pil. Här frodas gamla fina sorter som vi hittat och tagit tillvara på skånska gårdar och gamla handelsträdgårdar, såsom Månsagårdens kokböna och kronärtskockan Herrgårds. Och här kan man också lära känna grödor med en rot kvar i det vilda, såsom strandkål och rapunkelklocka.

Sylta, safta, torka, mjölksyra och göra härliga inläggningar – matkulturen hänger intimt samman med odlandet. Väck lusten och lär dig hur man gör på Fredriksdal!

Linderödssvinet växer inte så fort som moderna grisar, men är desto bättre på att böka. Den kan gå ute hela året tack vare sin borst, som skyddar mot kylan och sina mörka fläckar, som skyddar mot stark sol. Värdefulla egenskaper när dagens och framtidens konsumenter vill ha kött från harmoniska djur som fått leva utomhus.

LINDERÖDSGRISEN ÄR VÅR GÅVA TILL FRAMTIDEN

Det kacklas och det bräks, det gnäggas och grymtas i stallet och ute på Fredriksdals marker. Husdjuren har sin naturliga del i jordens och markernas brukande. De har också en annan och än viktigare uppgift: att fortsätta leva, få ungar och föra sina gener vidare.

Blommehönan, Åsbohönan, Göingegeten, Linderödssvinet, Värmlandsfåret, Blekingeankan, Ringamålakon, Vänekon, den nordsvenska brukshästen och Ardennerhästen har alla något gemensamt: de tillhör gamla lantraser som med nöd och näppe klarat sig från att bli utrotade i 1900-talets industrialisering av djurhållningen.

I jämförelse med moderna, hårdavlade raser är lantraserna tåliga och friska, de har lätta födslar och är duktiga på att ta hand om sin avkomma. I en framtid då vi söker en ekologisk, hållbar livsstil är deras egenskaper ovärderliga.

Vänekons framtid räddades då en besättning upptäcktes hos en bonde i Västergötland. Rasen är köldtålig och klarar sig bra på magert bete.

Åsbohönan härstammar från skogs- och risbygd. Den kan flyga och sover gärna i ett träd. Tuppen är färgstark och vacker.

Göingegeten betraktades som utdöd fram till sjuttioalet. Då hittades två getter i norra Skåne och ytterligare en i västra Blekinge.

Fredriksdals rosarium innehåller 170 gammaldags rosor och närmare 200 moderna rosor.

I ROSARIET ÄR LUFTEN FYLLED AV DOFTER OCH BERÄTTELSE

Det är en speciell känsla att gå omkring bland historiska rosor i full blom. Det är som om deras berättelser svävar med bland de ljuvliga doftstråk de omger sig med. Som den rödvitstrimmiga gallicarosen 'Rosa Mundi', dokumenterad sedan 1500-talet och förknippad med legenden om den engelske 1100-talskungen Henrik II:s älskling The Fair Rosamond. Eller vår allra äldsta ros, Mumierosen, som återfanns bunden i en krans i en egyptisk grav från 100-talet e. Kr. Ghislaine de Feligonde och Mme Hardy – vilka var kvinnorna som fick ge namn åt några av historiens vackraste rosor?

Det är lätt att drömma sig bort, men Fredriksdals rosarium är också den rätta platsen för den som vill välja rosor för den egna trädgården.

Eftersom vi älskar rosor inser vi att det skapas roshistoria även i vår tid. Därför har rosariet kompletterats med vår tids moderna rosor, ordnade efter färg och samplanterade med perenner som framhäver dem.

Trädgårds- och inredningsbutiken Flora Linnea är specialiserad på rosor. Den är inrymd i Fredriksdals gamla prästgård.

STANS VACKRASTE HUS HAR HAMNAT HÄR

Några av de mest charmfulla husen från Helsingborgs gamla stadskärna kan vi idag besöka på Fredriksdal. Det var här de togs tillvara när 60-talet beredde plats för en växande bilism, varuhus och bankpalats.

Tack vare det kan vi fortfarande handla en strut bröstkarameller eller några gammaldags rejäla flaskborstar hos Hedströms, som var en av Helsingborgs mest besökta affärer i mer än hundra år. Handskmakaren, tandläkaren och apoteket finns också här med tidstrogen inredning, och hos frisören kan man få en bild av hur frisyr och skägg en gång putsades med klassisk finess.

I ett hörnhus inryms Nordens största levande tryckerimuseum, Grafiska museet, bemannad av grafiker med trycksvärta i blodet. Här kan man följa den stolta tryckeriproduktionen som den fungerade på blytypernas tid och kanske köpa ett handgjort papper eller beställa tryckta inbjudningskort och servetter till bröllopet.

Den gamla Strömgrändsgårdens korsvirkesmiljö har återskapats med känsla och kullersten och ger en stämningsfull inramning när marknadsstånden slås upp till Mikaeli och jul.

Fredriksdals trädgårdskafé har en stor, härlig trädgård där man kan hitta en plats i solen eller i trädkronornas skugga.

Med sina höga, välklippta häckar i avenbok och lind har Fredriksdals friluftsteater kallats Norra Europas vackraste friluftsteater. De gröna rummen ekar av alla de skratt som ljudit här genom åren, när några av landets största komiker, Nils Poppe och numera Eva Rydberg, satt upp sina bejublade farser.

BESÖKSADRESS

Gisela Trapps väg 1, Helsingborg

FÖR MER INFORMATION

Telefon: 042-10 45 00

kulturmagasinetreception@helsingborg.se

www.fredriksdal.se

[Facebook.com/fredriksdalmuseertradgardar](https://www.facebook.com/fredriksdalmuseertradgardar)

Instagram: @fredriksdal

GUIDNINGAR OCH UPPLEVELSEPAKET

bokning.fredriksdal@helsingborg.se

SKOLPROGRAM

fredriksdalpedagogik@helsingborg.se

FREDRIKS DAL
MUSEER OCH TRÄDGÅRDAR